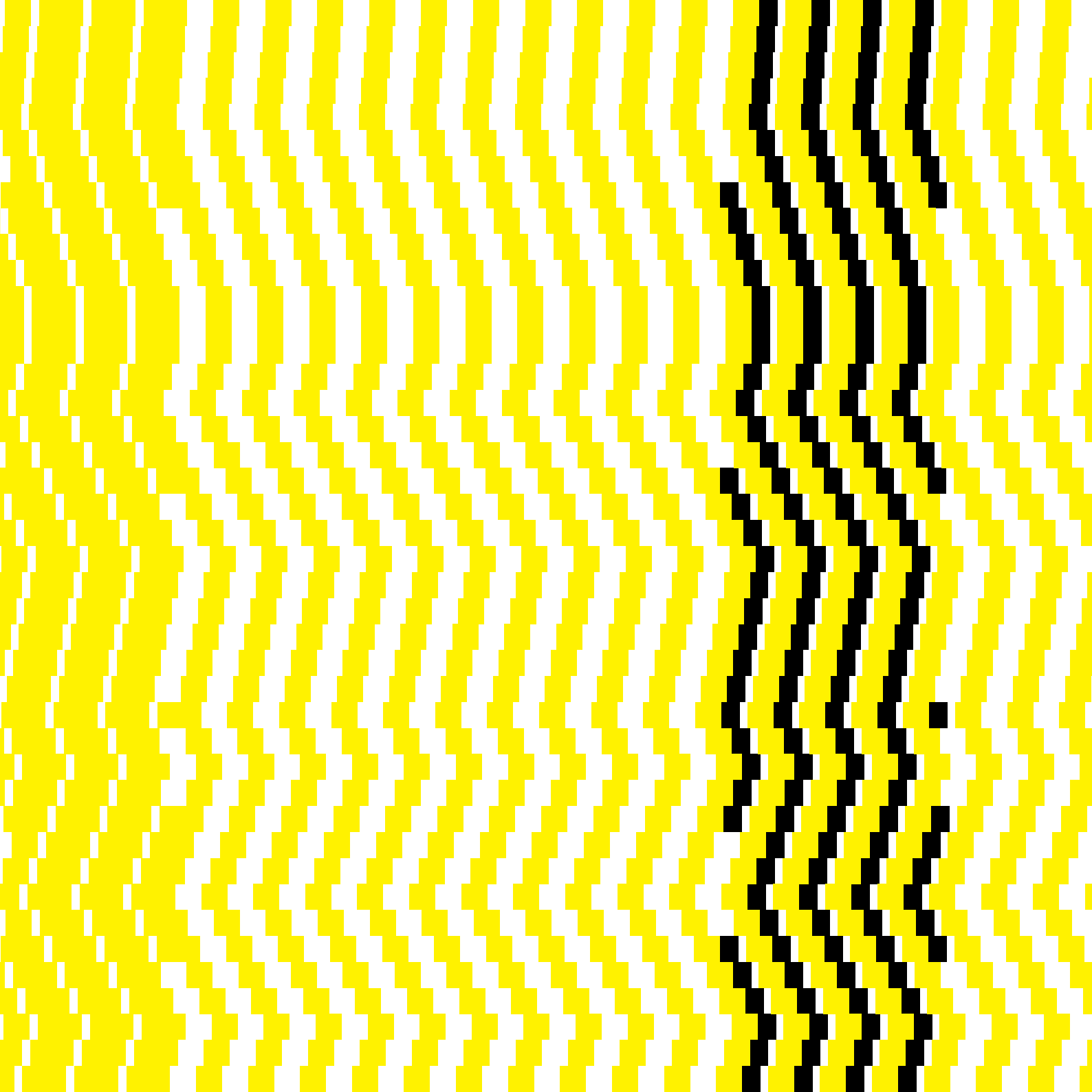

ГРАНИЦЕ У ПОВЛАЧЕЊУ

Србија, 2014.

Serbia 2014

FRONTIERS IN RETREAT

ГРАНИЦЕ У ПОВЛАЧЕЊУ

Издавач

Музеј на отвореном „Старо село“ у Сирогојну

Уредник

Мр Јелена Тоскић

Аутори текстова

Људмила Стратимировић, КЦ Град

Никола Крстовић, Музеј „Старо село“

Ирмели Коко, Универзитет уметности, Хелсинки

Александар Стојановић, КЦ Град

Лектура и коректура

Милена Гњатовић, ЦМиХ

Преводи

Емина Јеремић Мићовић

Дизајн и прелом

Мане Радмановић

Штампа

Цицero Београд

Тираж

300

FRONTIERS IN RETREAT

Publisher

Open air museum “Old Village” in Sirogojno

Editor

M.Sci. Jelena Toskić

Authors

Ljudmila Stratimirović, KC Grad

Nikola Krstović, Old Village

Irmeli Kokko, University of Arts Helsinki

Aleksandar Stojanović, KC Grad

Language editing and proofreading

Milena Gnjatović, CM&H

Translations

Emina Jeremić Mićević

Design

Mane Radmanović

Print

Cicero Beograd

Circulation

300

██████ Културни Фронт – Културни центар Град је током 2012. године покренуо свој програм уметника у боравку (*artist in residence* – АИР) и уједно постао први такав програм из Србије у *Resartist* светској мрежи. Покретању самог програма је претходила конференција АИР Србија која је у новембру 2011. године у сарадњи са Министарством културе и информисања Републике Србије, Шведским институтом и Амбасадом Шведске у Београду организована и окупила велики број представника уметничких колонија из Србије али и представнике *Resartist* мреже, страних амбасада и културних центара у Србији као и представнике неколико *artist in residence* програма из Европе. У јуну 2012. године је званично започео АИР програм гостовањем шведског уметника Јакоба Далгрена (*Jacob Dahlgren*). Током наредних година у Београду су боравили уметници, писци и музичари из Аустрије, Италије, Босне и Херцеговине, Француске, Немачке, Швајцарске и Сједињених Америчких Држава. Циљ АИР програма Културног Фронта и Културног центра Град је, поред гостовања уметника у Београду, и формирање мреже уметничких колонија у Србији које својим занимљивим програмом, позицијом и капацитетом могу да пруже јединствено и инспиративно искуство

7

██████ Cultural Front - Cultural Centre Grad launched its *Artist in Residence* program (AIR) in 2012, thus becoming the first such program from Serbia in *Resartist* global network. Launching the program was preceded by a conference AIR Serbia which was held in November 2011 with the support of Republic of Serbia Ministry of Culture and Information, Swedish Institute and Swedish Embassy in Belgrade; there was a large number of representatives of art colonies in Serbia, but also representatives of the *Resartist* network, foreign embassies and cultural centers in Serbia as well as representatives of several *artist in residence* programs from Europe. In June 2012, the AIR program officially began roaming the Swedish artist Jacob Dahlgren. Over the next years, many artists, writers and musicians from Austria, Italy, Bosnia and Herzegovina, France, Germany, Switzerland and the United States came and spent some time in Belgrade. Beside guest appearances of artists in Belgrade, the objective of Cultural Front and Cultural Centre Grad AIR program is formation of a network of art colonies in Serbia that, with its interesting program, position and capacity, could provide unique and inspiring experience for artists from the country, but also from abroad. On the other hand, this network would provide greater visibility of each of the network members

уметницима из земаље и иностранства. Са друге стране ова мрежа би утицала на бољу видљивост програма сваке од чланица мреже што може резултирати међусобном као и сарадњом са иностраним организацијама. У складу са циљевима програма организовано је и неколико студијских путовања кроз које су представници *artist in residence* програма из неколико земаља посетили уметничке колоније у Србији. Све ове активности резултирале су учешћем Културног Фронта у петогодишњем пројекту *Frontiers in retreat* који се реализује уз подршку Програма за културу Европске уније „Култура 2013 – 2018“. Током 2014. године (прва фаза пројекта) успостављена је успешна сарадња са неколико домаћих партнерских институција које својим локацијама, активностима, искуством и капацитетима доприносе квалитетнијој реализацији пројекта. Музеј на отвореном „Старо село“ у Сирогојну, Уметничка колонија „Ечка“ и Међународна колонија керамике „Злакуса“ поред Културног центра Град у Београду угостили су четворо уметника чији је боравак био планиран у првој фази пројекта. У периоду 2-5. октобар организован је први семинар у Београду и Сирогојну на којем су се окупили уметници чије су резиденције планиране у наредном периоду као и велики број студената и професора са неколико скандинавских уметничких академија.

Људмила Стратимировић
Кустос пројекта *Frontiers in retreat*
уметнички директор Културног центра Град,
Београд

which could result both in mutual and cooperation with international organizations. In line with the program objectives, there were several study tours organized when representatives of the *artist in residence* programs in several countries visited art colonies in Serbia. All these activities resulted in participation of Cultural Front in the five-year project *Frontiers in Retreat*, supported by the European Union Culture Programme “Culture 2013 – 2018”. During 2014 (the first project phase), we established successful cooperation with several local partner institutions that contribute better realization of the project with their locations, activities, experiences and capacities. “Old Village – Open Air Museum” in Sirogojno, art colony “Ečka” and “International Ceramics Colony Zlakusa”, apart from the Cultural Centre Grad in Belgrade, hosted four artists whose stay was planned in the first phase of the project. From October 2 to 5, the first seminar was organized in Belgrade and Sirogojno; it brought together artists whose residences are planned for the coming period as well as a large number of students and professors from several Scandinavian art academies.

Ljudmila Stratimirović
Curator on the Project *Frontiers in Retreat*
Art Director of the Cultural Centre Grad,
Belgrade

ГРАНИЦЕ У ПОВЛАЧЕЊУ

Frontiers in retreat је петогодишњи пројекат који делује као својеврсна платформа која у оквиру нове европске мреже негује мултидисциплинарни дијалог о еколошким питањима. Мрежа окупља уметничке резиденцијалне програме, уметничке и образовне организације, уметнике, стручњаке из различитих дисциплина као и ширу публику. Пројекат организује ХИАП (Хелсиншки међународни уметнички програм) у партнерству са *Mustarinda* (Финска), *Scottish Sculpture Workshop* – SSW (Шкотска), *Interdisciplinary Art Group SERDE* (Летонија), Културним Фронтом – Културним центром Град (Србија), *Centre d'Art i Natura de Farrera* (Шпанија), *Skaftfell – Centre for Visual Art* (Исланд) и *Jutempus* (Литванија).

Циљ пројекта је да кроз савремене уметничке праксе и мултидисциплинарни приступ допринесе ширењу свести о проблему глобалних еколошких промена са акцентом на локалне утицаје. *Frontiers in retreat* је одговор на потребу редефинисања нашег односа према окружењу које је доведено у опасност несмотреним деловањем нас самих мотивисаних првенствено економским разлозима а у одсуству свести о резултатима таквог понашања. Унутар Европе, измештене локације, границе између природне и урбане средине

FRONTIERS IN RETREAT

Frontiers in Retreat is a five-year project, acting as a kind of platform that under the new European network fosters multi-disciplinary dialogue on environmental issues. The network brings together artistic residence programs, artistic and educational organizations, artists, professionals from different disciplines as well as general public. The project is organized by HIAP / Helsinki International Art Program in partnership with *Mustarinda* (Finland), *Scottish Sculpture Workshop* – SSW (Scotland), *Interdisciplinary Art Group SERDE* (Latvia), *Cultural Front – Cultural Center Grad* (Serbia), *Centre d'Art and Natura de Ferrera* (Spain), *Skaftfell – Centre for Visual Art* (Iceland) and *Jutempus* (Lithuania).

The aim of the project is to contribute raising awareness about the problem of global environmental change with the emphasis on local impacts through contemporary artistic practices and multidisciplinary approach. *Frontiers in Retreat* is a response to the need of redefining our relationship towards the environment which is put at risk by reckless operation of ourselves motivated primarily by economic reasons and with the lack of awareness about the results of such behavior. We selected relocated locations throughout Europe, boundaries between nature and urban areas, to be part of this project as points of global

су изабране да у оквиру овог пројекта буду тачке глобалне еколошке забринутости. На тим тачкама, у директном сусрету са природом, изоловани од комоције коју нам градови пружају почињемо да схватамо размере глобалног еколошког проблема. У средини где је људско биће свесније моћи природе од које директно зависи и где је суживот могућ само уз поштовање њених закона присећамо се да наша егзистенција зависи од степена нашег агресивног и непромишљеног понашања. Да ли уметност може да помогне решавању овог глобалног проблема питање је, али свакако може допринети ширењу информације. Уметници на различите начине могу утицати на чула посматрача и суптилно их али и конкретно навести на дубље размишљање о овој битној теми. Локације на којима ће се резиденције одвијати су различите: од изолованих фјордова на истоку Исланда, преко руралних предела северне Шкотске, планинског села смештеног високо у шпанским Пиринејима, на ободу прастаре шуме на северу Финске, у летонским сеоским домаћинствима па све до војвођанске равнице и златиборских обронака. Смештајни капацитети су различити, често скромни и у суштини се ослањају на локалну заједницу, што везу уметника са ситуацијом у којој се налазе и са новим окружењем чини још интензивнијом и вероватно инспиративнијом.

У оквиру пројекта *Frontiers in retreat* предложено је око педесет, а изабрано двадесет пет уметника из разних земаља. Кустоси сваке од партнерских организација, у складу са унапред предвиђеним планом а у односу на своје капацитете, изабрали су одређени број

environmental concern. At these points, being in direct contact with nature and isolated from the commotion that cities provide, we begin to understand the scale of global environmental problems. In the environment where a human being is aware of the power of nature, being directly dependant on it, where coexistence is possible only with respect for its laws, we remember that our existence depends on the level of our aggressive and inconsiderate behavior. The question is whether art can help solve this global problem; though, it can certainly contribute to dissemination of information. Artists can affect senses of observers in different ways and subtly lead them to deeper thinking about this important topic. Locations where residences will take place vary from isolated bays in eastern Iceland, across the rural landscapes of northern Scotland, the mountain village placed high in the Spanish Pyrenees, on the edge of an ancient forest in the north of Finland, in the Latvian rural households and the plain of Vojvodina and Zlatibor slopes. The accommodation facilities are different, often modest and essentially rely on the local community which makes the connection of an artist with the environment even more intense and perhaps more inspiring.

The project *Frontiers in Retreat* proposed around fifty artists from various countries and twenty-five of them were selected. Curators of each partner, in accordance with pre-laid plan in relation to their capacity, chose a certain number of artists who will reside in the host countries during five years of the project duration. Each organization is planning its residence independently of the others but the number of days of residence must coincide with the project plan. Their stay, as

уметника који ће током пет година трајања пројекта боравити у земљама домаћина. Свака организација планира своје резиденције независно од осталих али број дана предвиђених боравака мора се поклопити са пројектним планом. Њихов боравак као и уметнички допринос документоваће се и биће представљен кроз низ изложби, предавања, каталога али и *online* архива. Изабрани уметници који су од августа до октобра 2014. године боравили у Србији су Сара Марија Кариранта (*Saaramaria Kariranta*) из Финске, Келик Берга (*Quelic Berga*) из Шпаније, Жоанес Симон Пере (*Joanes Simon Perret*) из Француске и Мирко Николић из Србије. Културни Фронт је у првој фази пројекта сарађивао са уметничком колонијом „Ечка“ код Зрењанина, међународном колонијом керамике „Злакуса“ у Злакуси и са Музејом на отвореном „Старо Село“ у Сирогојну. Све три локације су изузетно занимљиве како због свог географског положаја, непосредног додира са природним окружењем, руралног карактера тако и због специфичних активности и програма које спроводе годинама уназад. Изабрани уметници имали су прилику да се упознају са локалним начином живота у Злакуси изучавајући традиционалну технику израде глинених посуда. Материјал који је специфичност овог краја може се наћи у окружењу. Сам начин израде предмета сачуван је од заборавља и захваљујућу међународној уметничкој колонији овај занат је постао главни извор прихода локалног становништва. На северу Србије боравећи у уметничкој колонији „Ечка“ уметници су се упознали са свакодневницом војвођанске равнице, богатим барским биљним и животињским светом, али и са еколошким проблемима читавог краја. У Музеју на

well as artistic contribution, will be documented and presented through a series of exhibitions, lectures, and catalogs or in *online* archive. The artists who stayed in Serbia from August to October 2014 are: Saaramaria Kariranta from Finland, Quelic Berga from Spain, Joanes Simon Perret from France and Mirko Nikolić from Serbia. In the first phase of the project Cultural Front collaborated with the “Art Colony in Ečka” near Zrenjanin, “International Ceramics Colony” in Zlakusa and the Museum “Old Village” in Sirogojno. All three sites are extremely interesting because of their geographical position, direct contact with natural environment, rural character, but also because of the specific activities and programs being implemented for years. Studying traditional techniques of making clay pots, these artists had the opportunity to learn about the local way of life in Zlakusa. Material that is specificity of this region can be found in the surroundings. The way of making objects has been preserved from oblivion, and thanks to the international art colony, this craft has become a major source of income for the local population. In northern Serbia, staying in the art colony “Ečka”, artists were acquainted with the everyday life in Vojvodina plains, rich marsh flora and fauna, but also the environmental problems of the entire region. In the Open air museum “Olad Village” in Sirogojno, in idyllic surroundings showing the architecture from the second half of the 19th century, building interiors and the mode of family life and economic organization of the people in hilly - mountainous areas of the Dinaric region, the artists had the opportunity to learn from local artisans traditional woodworking techniques, weaving and knitting. Beside getting to know the

отвореном „Старо Село“ у Сирогојну у идиличном амбијенту који приказује архитектуру друге половине 19. века, унутрашње уређење зграда, начин привређивања и организацију породичног живота људи предела Динарске регије, уметници су имали могућност да са локалним занатлијама науче традиционалне технике обраде дрвета, ткања и плетења. Поред упознавања са традицијом и свакодневним животом локалаца а према интересовањима сваког од уметника организовани су сусрети са стручњацима из различитих области који су уметницима помагали теоријски или практично да реализују своје идеје. Прва фаза реализације пројекта заокружена је са још два веома битна програма. Први је семинар-инкубатор организован од 2. до 5. октобра у Културном центру Град у Београду и Музеју „Старо Село“ у Сирогојну. Окупио је представнике свих партнерских организација као и уметнике који ће у следећим фазама пројекта боравити у Србији. Семинару - инкубатору присуствовала је и велика група студената и професора из неколико скандинавских уметничких академија. Други битан догађај је изложба у Савременој галерији у Зрењанину где су у периоду од 27. октобра до 13. новембра представљени резултати прве фазе пројекта *Frontiers in retreat* у виду уметничких инсталација, графика, цртежа, фотографија, видео радова.

Људмила Стратимировић
Кустос пројекта *Frontiers in retreat*
уметнички директор Културног центра Град,
Београд

traditions and daily life of the locals, there were meetings with experts from various fields, organized according to their interests; the experts provided artists with theoretical or practical help to realize their ideas. The first phase of the project was completed with two very important programs. The first one was a seminar- incubator, organized from 2nd to 5th October at the Cultural Centre Grad in Belgrade and in the Museum Old Village in Sirogojno. It brought together representatives of all partner organizations as well as the artists who will stay in Serbia in the next project phases. The seminar - incubator was attended by a large group of students and professors from several Scandinavian art academies. Another important event is the exhibition at the Contemporary Gallery in Zrenjanin, where in the period from 27 October to 13 November, we presented results of the first phase of the project *Frontiers in Retreat* as art installations, graphics, drawings, photographs and video works.

Ljudmila Stratimirović
Curator on the Project Frontiers in Retreat
Art Director of the Cultural Centre Grad,
Belgrade

СЕМИНАР ГРАНИЦЕ У ПОВЛАЧЕЊУ

Почетком октобра 2014. године, а у оквиру петогодишњег европског пројекта *Frontiers in retreat*, партнерских организација из Србије, Финске, Летоније, Шпаније, Исланда и Велике Британије, одржан је кратки семинар, између 2. и 6. октобра у Културном центру „Град“ у Београду, као и у Музеју на отвореном „Старо село“ у Сирогојну. Поред уметника којима је овај семинар требало да пружи основни увид у историјску и културну проблематику државе, као и стање у екологији, која је и основна инспирација пројекта, семинару је присуствовао и велики број представника партнерских организација као и професори и студенти уметничких академија из Финске, Данске и Норвешке.

Семинар је конципиран као низ краћих информативних предавања на неколико кључних тема и коначно на стање у екологији, а која су одржали стручњаци са Универзитета у Београду и Нишу. Четири предавања о којима ће даље бити речи у овом тексту, одржана су у оквиру првог дана семинара 2. октобра у Културном центру Град.

Семинар је започео предавањем о економији у Југославији, које је одржао Милан Спасојевић са Економског факултета у Нишу.

SEMINAR FRONTIERS IN RETREAT

In early October 2014, within five-year European project *Frontiers in Retreat*, realized by partner organizations from Serbia, Finland, Latvia, Spain, Iceland and Great Britain, a short seminar was held between October 2nd and 6th at the Cultural Centre Grad in Belgrade as well as in the Open-air museum in Sirogojno. In addition to artists for whom this seminar was to provide basic overview of historical and cultural problems of the country, as well as the state of the environment, which is the main inspiration for the project, the seminar was attended by a large number of representatives of partner organizations and professors and students from art academies in Finland, Denmark and Norway.

The seminar was designed as a series of short, informative lectures on several key topics, and finally the state of the environment, which were given by experts from the Universities of Belgrade and Niš. Four lectures which will be further discussed in this paper were held during the first day of the seminar on October 2 at the Cultural Centre Grad.

The seminar started with a lecture on economics in Yugoslavia, held by Milan Spasojević from the Faculty of Economics in Niš. A sociologist Jovo Bakić from the Faculty of Phi-

На ово предавање надовезао се социолог Јово Бакић, са Филозофског факултета у Београду предавањем о државној управи и односу државе према култури кроз историју Југославије. Ова два предавања су била намењена решавању неких дилема које се везују за послератну Југославију, њен модел самоуправљачког социјализма и њеној економској политици. То је уобичајена дилема присутна код странаца услед генерализације стања у свим бившим социјалистичким државама.

После ових, на известан начин, уводних предавања, фокус се помера на тему екологије, па предавање на тему загађених градова са освртом на Бор и Панчево, држи Јелисавета Вукелић са Филозофског факултета у Београду, а закључује Мина Петровић са истог факултета предавањем о последњој еколошкој узбуни – поплавама.

Говорећи о економским приликама у Југославији 1945-1990. године Др Милан Спасојевић се осврнуо на све важне економско-политичке аспекте који су Југославију, првобитно пољопривредну државу претворили у снажно индустријализовану економију, али и створили дуг од око 20 милијарди долара до њеног распада. До тог дуга долази због константног иностраног кредитирања, које је било привилегија Југославије, захваљујући политици несврстаних, односно популарно називаној политици седења на огради. То је отварало Југославију према свим тржиштима: како источним социјалистичким и западним капиталистичким, тако и према тржишту земаља трећег света, тада у развоју, где је

losophy in Belgrade rejoined with a lecture on the state administration and the state relations towards culture through the history of Yugoslavia. These two lectures were intended for solving some of the dilemmas that have been related to the post-war Yugoslavia, its model of self-government socialism and its economic policy, a dilemma present in foreigners due to identification of all socialist countries.

After these, in some way, introductory lectures, the focus shifted narrower, to the topic of ecology, and the lecture on polluted cities with emphasis on Bor and Pančevo was held by Jelisaveta Vukelić from the Faculty of Philosophy in Belgrade, and finally, with the lecture on the latest environmental alert – floods, Mina Petrović from the same faculty concluded.

Speaking about economic situation in Yugoslavia in the period 1945-1990, Dr. Milan Spasojević commented on all the important economic and political aspects that turned Yugoslavia, originally an agricultural country, into an industrialized strong economy, but also created a debt of about \$ 20 billion until its dissolution. That debt occurred due to constant foreign lending which was the privilege of Yugoslavia, thanks to the policy of non-aligned; it was popularly described as a policy of sitting on the fence. It opened Yugoslavia to all markets: both eastern and western, capitalist socialist, but also to the countries of the third world, then in development, where Yugoslavia, with its industries, contributed building of infrastructure, roads, irrigation systems, etc...

Југославија својом индустријом допринела у изградњи инфраструктуре, путева, система за наводњавање...

Спасојевић се фокусира и на унутрашњу економску политику и индустријализацију која је до краја пете деценије XX века потпуно превагла у односу на пољопривреду.

Инвенција југословенског социјализма после раскида са СССР и Стаљином, 1948. јесте пракса самоуправљања, па се овај модел социјализма зове и самоуправљачки. Та пракса подразумевала је наводно самоуправљање радничке класе која је доносила сопствене одлуке везане за производњу и маркетинг, а профит је одлазио у плате и служио као доказ константног прогреса који је наводно овакав модел управљања доносио. У стварности, држава је била та која је контролисала инвестиционе фондове и тиме константно одржавала поједине непрофитабилне структуре захваљујући помнутим кредитима као и приходима од туризма и уштеђевина Југословена који су радили у иностранству. Ипак, то је на крају довело до поменутог спољног дуга.

Унутрашње тржиште је константно производило робу нижег квалитета него што је то била она увозна, тако да Југославија никада није извозом премашивала увоз, а опет је туризам заједно са кредитима покривао ту разлику, одржавајући привидни баланс.

Истичући да су главни проблеми велике државе били незапосленост, инфлација, поменути спољни дуг и неравномерни економски развој Спасојевић ипак закључује да

Spasojevic focused on internal economic policy and industrialization, that by the end of the fifth decade of the twentieth century, completely outweighed agriculture.

The invention of Yugoslav socialism after break with the Soviet Union and Stalin in 1948 was the practice of self-government, and this model of socialism was called self-management. This practice meant the alleged self-management of the working class, making their own decisions regarding production and marketing; the profit went to salaries and served as evidence of the constant progress that was supposedly brought by this model of governance. In reality, the state was the one that controlled investment funds and thereby constantly maintained certain unprofitable structures thanks to the aforementioned loans, as well as tourism revenues and savings of Yugoslavs who worked abroad. However, it eventually led to the aforementioned external debt.

The internal market constantly produced goods of lower quality than it was imported, so that Yugoslavia had never exceeded imports by exports, while tourism, again together with loans, covered the difference, keeping the illusory balance.

Pointing out that the main problems of the big state were unemployment, inflation, mentioned external debt and uneven economic development, Spasojević still concluded that after the breakup of Yugoslavia, none of the successor states succeeded in achieving all the economic parameters that had existed in Yugoslavia.

Jovo Bakić introduced seminar guests to basic political and social events of post-

после распада Југославије ниједна држава наследница није успела да достигне све економске параметре који су достигнути у Југославији.

Јово Бакић уводи госте семинара у основна политичка и друштвена дешавања послератног периода, али говори и о покретима отпора за време рата, јер је познато да је Југословенски партизански покрет отпора један од најјачих и најефикаснијих уз пољски, те и интернационално признат. Јосип Броз Тито као лидер тог покрета стиче титулу другог вође социјализма поред Стаљина. Међутим проблем настаје када Тито покушава да оствари савез са Бугарима и Албанцима, на који Стаљин не гледа благонаклоно, плашећи се за сопствени положај. Ту настаје главни окидач за социјалистички модел који у економском смислу интерпретира Спасојевић, јер се како наводи Бакић у свом излагању, Тито са својим руководством нашао у дилеми како да се докаже као комуниста без поређења са Стаљином, односно да се докаже чак и као бољи комуниста.

У том настојању издвајају се два покушаја, први изузетно репресиван и ауторитаран, а други потпуно флексибилан и иновативан. Први почиње резолуцијом Информ Бироа и Титовим чувеним Не, а у раздобљу од 1948-1952. године покушава се са надмашивањем совјетског модела како у принудној колективизацији на селу, тако и у прогоњењу опозиције, а нарочито присталица совјетског модела те у културној сфери ригидног наметања социјалистичког реализма као догме. Овај период је свакако упамћен као

war period, but also spoke of the resistance movement during the war, because it is known that the Yugoslav partisan resistance movement was one of the strongest and most effective, next to the Polish, and internationally recognized. Josip Broz Tito, being a leader of the movement, acquired the title of the second leader of socialism along with Stalin, but the problem arose when Tito tried to achieve an alliance with the Bulgarians and Albanians, which Stalin did not look on favorably, fearing for his own position. This was how the main trigger for the new socialist model occurred, which was interpreted by Spasojević in economic terms, because as Bakić stated in his speech, Tito with his leadership found himself in a dilemma how to prove himself a communist without comparisons to Stalin, i.e. to prove himself even better communist.

In this endeavor, there were two attempts - the first one being extremely repressive and authoritarian, while the second was completely flexible and innovative. The first began with the Inform Bureau resolution and Tito's famous "No"; in the period from 1948 to 1952, he tried to overcome the Soviet model by the forced collectivization in the rural areas, persecuting the opposition, especially supporters of the Soviet model and the rigid imposition of socialist realism as dogma in the cultural sphere. This period is certainly remembered as a very unproductive for artists in general, and on the other hand, as a period of fear and dictatorship.

However, the second phase which Bakić dated between 1952 and 1972 made major reversals in both political and economic but also in

врло неплодан за уметнике уопште, а са друге стране као период страха и диктатуре.

Међутим, друга фаза коју Бакић датира између 1952. и 1972. године доноси најважније преокрете како у политичком и економском тако и у културном смислу. Уз напуштање колективизма и репресије према опозицији те формирање поменутог самоуправљачког модела социјализма најзначајнија промена дешава се на културном плану, када државно руководство почиње да заступа модернистички принцип у уметности, насупрот соцреализму, па чак крајем шездесетих и принцип једне критичке уметности, што је уочљиво у опусу неких сликара, као и у филмском црном таласу. Бакић даље говори о политичким превирањима у држави, о порасту национализма, слабењу економије, делећи живот Југославије на укупно пет периода, до распада.

У посебном предавању, развој уметничких пракси током друге половине века у Југославији, презентује историчар уметности Бранислав Димитријевић, осврћући се на најважна имена и уметничке групе које су постепено освајале највише сфере модернизма да би га крајем пете деценије полако превазилазили и улазили у сфере концептуалне уметности и пост-модернизма.

На овај начин учесници семинара су могли да чују и упознају се са радом најзначајнијих аутора са простора Југославије, из Димитријевићевог предавања (уз репродукције фотографија и релевантне видео радове), а да су претходно добили све социјалне

cultural terms. With the abandonment of collectivism and repression against the opposition and the formation of the mentioned self-management model of socialism, the most significant change occurred at the cultural level, when the state leadership began to represent the modernist principle of art, as opposed to socialist realism, and in the late sixties even the principles of critical art, which was evident in the works of some artists, as well as in the film black wave. Bakić further discussed political turbulences in the country, the rise of nationalism and weakening of economy, dividing the life of Yugoslavia into a total of five periods, until the state disintegration.

In a separate lecture, an art historian Branislav Dimitrijević presented development of artistic practice during the second half of the century in Yugoslavia, referring to the most important names and artistic groups that gradually conquered highest spheres of modernism until the end of the fifth decade, when they slowly exceeded it and entered the realm of conceptual art and post-modernism.

In this way, the seminar participants were able to hear and learn about the work of the most important authors from Yugoslavia, from the lecture given by Dimitrijević (with reproductions of photographs and relevant video works), having previously been informed about all social and political preconditions that influenced such cultural climate.

The other two lectures dealt with the specific topic of the project, i.e. ecology, with a focus on the history and current environmental

и политичке предуслове за формирање такве културне климе.

Друга два предавања се баве конкретном темом пројекта, дакле екологијом, уз фокус на историју и актуелне еколошке проблеме у Србији, мада се неки од њих јављају још у време Југославије. Јелисавета Вукелић се фокусира на проблеме животне средине који настају као последица индустријализације (која се дешава као што је већ поменуто, у Југославији) и то на примеру индустријских градова социјалистичке државе: Бора и Панчева, анализирајући податке сакупљене кроз пројекат који се бавио учешћем јавности у доношењу одлука везаних за животну средину, те могућностима реорганизације и промене намене индустријских целина у друге сврхе, али и могућностима развоја туризма једне постиндустријске средине. Вукелић говори и о конкретном примеру града као о потенцијалној инспирацији уметницима за даљи рад.

На ово предавање надовезује се још једно из области екологије, а везано за овогодишњи горући проблем поплава у Србији. Мина Петровић говорила је о разорним поплавама које су се десиле протеклог пролећа али не са аспекта црне статистике, већ из угла дугорочног нерешавања проблема поплава које се у већим или мањим размерама готово редовно дешавају протеклих десет година. Детектовала је кључне проблеме попут мањка средстава, али и непостајања планова за одбрану од поплава на нивоу општина, као ни организационих и инфраструктурних решења која су утемељена током социјализма, а која су само напуштена,

problems in Serbia, although some of them occurred at the time of Yugoslavia. Jelisaveta Vukelić focused on the environmental problems that arose as a consequence of industrialization (which happened, as already mentioned, in Yugoslavia) on the example of industrial cities of the socialist state: Bor and Pančevo, analyzing the data collected in the project dealing with public participation in making decisions related to the environment, and the possibilities of reorganization and change of use of industrial units for other purposes, but also the possibilities of tourism development of a post-industrial environment. She spoke about specific example of the city, as potential inspiration to artists for their further work.

This lecture was followed by another one on ecology with respect to this year's burning issue of floods in Serbia. Mina Petrović spoke of the devastating floods that occurred last spring but not from the point of view of some black statistics, but putting accent on the long-term non-resolution of problems related to floods that are happening in larger or smaller scale almost regularly in the last ten years. She detected the key problems such as lack of funds, but also absence of plans for flood prevention at the municipal level, as well as some organizational and infrastructure solutions that had been founded during socialism, later only abandoned, but not replaced by more efficient ones. All in all, she gave rational social causes that contributed this natural disaster, but that generally remained aside in relation to the media sensationalism.

This series of lectures certainly provided good insight to the general situation and the

не и замењена ефикаснијим. Све у свему дала је рационалне друштвене узроке који су допринели овој природној катастрофи, а који су углавном остали у другом плану у односу на сензационализам медија.

Овај низ предавања је свакако дао добру основу општег стања и позадине државе у којој су гости боравили, а пре свега уметницима, који су наставили свој боравак у земљи ван Београда, одакле су могли даље да црпе инспирацију. Клик Берга је у разговору са Јелисаветом Вукелић, једном од предавача, сазнао за угрожене колоније пчела у борској области, што је директно уткало инспирацију у његов уметнички рукопис који подразумева грађење малих инсталација, које се затим претварају у пројекције када бивају пропуштене кроз аналогне објективе уз светлост (употреба одбачене технике такође упућује на еколошку освећеност овог уметника). Сара Мариа Криранта и Жоанес Симон-Пере су интерпретирали поједине еколошке проблеме у Србији на свој начин. Сара Мариа је удахнула живот пластичној кеси коју је често сретала на улицама, а како сама каже тиме је обрнула процес, указујући да ће пластика која нас гуши и која је свеприсутна заменити организме који нас окружују уколико не учинимо нешто. оанес Симон-Пере се позабавио победом природе над архитектуром, што је могао да види у Београду на пар локација у центру града, као и низом интервенција *in situ* током боравка у уметничким колонијама.

Поплаве у Србији као трагични догађај који је свеж и о чијим су последицама,

background of the state where the guests stayed, and above all to the artists who continued their stay in the country outside of Belgrade, where they were able to continue to draw inspiration in situ. Quelic Berga, talking to Jelisaveta Vukelić, one of the lecturers, learned about endangered bee colonies in the Bor area, which directly inspired his artistic narrative that involved construction of small installations, later converted into projections when they were passed through analog lenses with light (use of discarded technique also refers to the environmental consciousness of this artist). Saara Maria Cariranta and Joanes Simon Perret interpreted certain environmental problems in Serbia in their own way. Saara Maria breathed life to a plastic bag she often met in the streets, and as she said this was how she reversed the process, showing that the plastic that suffocates us will eventually replace organisms that surround us if we fail to do something. Joanes Simon was tackled by the victory of nature over architecture, which he could see in Belgrade in a few locations in the city centre, as well as in a series of interventions in situ during his stay in the art colonies.

Floods in Serbia as a tragic event that is fresh and whose consequences, in addition to lecture of Mina Petrović, could be seen on the spot during a daylong visit to Obrenovac, left a strong impression on all three authors, so that the local environmental disaster focused their inspiration on the root cause - the global warming. Mutual installation, accompanied by video, suggests destructive power of water and finds consequences - changes in the shape and structure of the clay pieces in a tank under constant flow of water, followed by its fumes. We can say that in

пored предавања Мине Петровић, могли да се увере и на лицу места, током једнодневне посете Обреновцу, оставиле су снажан утисак на сва три аутора, и од локалне еколошке катастрофе инспирацију усмериле на сам корен непогода, на глобално загревање. Заједничка инсталација, праћена кратким видео-радом упућује на разорне моћи воде и констатује последице – промена облика и структуре комада глине у акваријуму под константним приливом воде, те затим њеним испарењем. Можемо рећи да су на неки начин поплаве потакле уметничко размишљање не само у естетском већ и у извесном еколошко-активистичком правцу. Дакле, можемо рећи да су аутори у потпуности испратили процес и одговорили на тему, те су горепоменута предавања била изразито корисна за њихов даљи рад.

22

Александар Стојановић

Кустос асистент Велике галерије КЦ Града

some way the floods encouraged artistic reflection not only in aesthetic but also in an ecological and activist direction, so we can claim that the authors tracked the process completely and responded to the theme, as well as that the aforementioned lecture was very useful for their future work.

Aleksandar Stojanović
Assistant Curator of the Grand Gallery of the
KC Grad

FRONTIERS IN RECENT & OLD VILLAGE

ГРАНИЦЕ И ГЕОГРАФИЈЕ

И само помињање речи „граница“ изазива у нашем колективном менталитетеу и умном склопу још увек стрепњу и нелагоду. За једне је то несављани сан, црна рупа у свести – географске границе су толико далеко да нису ни предмет плана, размишљања, чак ни идеје. Оно што је контрадикторно у овом моделу је да тако схваћене (или потпуно несхваћене) границе нису ограничавајуће. За друге је, пак, то линија коју треба на овај или онај начин прећи. Оптерећење и препрека. Сметња. Застој. У најбољем случају, изазов. Тек за неколицину, границе су само степеник, корак. Али за ту неколицину, географске границе су неважне, баш као и за ону прву групу. Било би добро позабавити се границама између оне прве и ове треће групе. То би било питање за стручњаке, али и лаицима је одмах јасно да, изненада, причамо о другим врстама граница: социолошким, антрополошким, менталним, интелектуалним, духовним... Јесу ли, онда то границе које чувају свет у својим различитостима? Или се различитости граде кроз преласке? Наравно, последње две упитне реченице су реторичке.

23

FRONTIERS IN RECENT & OLD VILLAGE

FRONTIERS AND GEOGRAPHIES

The term “frontier”, only if mentioned, still causes anxiety and discomfort in our collective mentality and mindset. For some of us, it is an unfulfilled dream, a black hole in consciousness - geographical borders are so far that they are not subject to a plan, thinking, even an idea. What is contradictory within this model is that the borders, understood (or not) this way, are not limiting. For others, however, that is the line that should be crossed in one way or the other. Load and obstacle. Fault. The deadlock. At best, a challenge. Only for a few, the boundaries are only a step. But for those few, geographical borders are irrelevant, just as for those in the first group. It would be good to address the frontiers between the first and the third group. That would be a question for experts, but also, it is immediately clear even to laities that, suddenly, we’re talking about other kinds of frontiers: sociological, anthropological, mental, intellectual, spiritual ... Are then the frontiers those that keep the world in its diversity? Or, is diversity built through crossing them? Of course, the last two interrogative sentences are rhetorical.

ГРАНИЦЕ И ЈА/МИ

Јасно је да ћемо кроз било које колективно тумачења граница – можда је тачније говорити о ограничењима – доћи до базичног питања: питања личних осећања према том феномену. Једном је један неуспели пројекат, тачније никада реализовани концепт, Museum *OFF* Boundaries требало да се забавља овим питањем. Неспоразум је настао не из неразумевања тумачења граница, јер је тих тумачења ионако превише, већ из неразумевања емотивног, интелектуалног и духовног статуса наспрам њих. Шта је заправо сврха граница? Да ли се превазилазе, крше и разграђују како би се стално и изнова креирали нови системи, или се чувају, постављају и обнављају зарад очувања постојећих? Излишна је претходна дилема – јер без постојања једне тежње нема ни друге, без центрифугалне нема ни центрипеталне силе, без левице нема деснице, без уметности и културе ни остатка света. Само је питање којом ћемо страном изабрати да ходамо.

Кад смо већ код уметности и „остатка света“ јасно је да се ова два „пола“ суређу у просторним оквирима, функционишу заједно... Дакле у материјалном смислу су (углавном) компатибилне. Али снага уметничке вредности похрањена је у сфери коју морамо перципирати изван наших уобичајених граница свести, или антиципирати изван наше једине (текуће) хронологије. Тај лични прелазак границе, изласка изван сопствених могућности и модела доживљвања стварности је управо онај процес развоја критичке свести и мишљења који се завршава моментом откровења до тада

FRONTIERS AND I/WE

It is obvious that through any collective interpretation of the frontiers – maybe it is more accurate to speak of limitations – we will get to the basic question. The question of personal feelings towards this phenomenon. Once a failed project, namely never realized concept, Museum *OFF* Boundaries, was supposed to deal with this matter. The misunderstanding arose not from a lack of understanding of the frontiers, for there is already too many interpretations of them, but from a lack of understanding of the emotional, intellectual and spiritual status as compared to them. What exactly is the purpose of the frontiers? Are they overcome, violated and degraded in order to create new systems again and again, or are they stored, installed and updated for the sake of preserving the existing ones? The previous dilemma is needless - because without one aspiration there is no other, without centrifugal there is no centripetal force, there is no right without left, without art and culture there is no rest of the world. It is just a matter of our choice which side we choose to walk by.

Speaking of art and the “rest of the world,” it is clear that these two “poles” meet in spatial terms, working together ... So, in material sense, they are (mostly) compatible. But the power of artistic value is stored in the field we have to perceive beyond our usual boundaries of consciousness, or anticipate outside our only (current) chronology. That personal crossing of the border, coming out of our own features and models of experiencing reality, is precisely the process of developing critical consciousness and thinking

непознатог у нашем претходном хабитусу. Та два момента (моменат пре и моменат после „откровења“) представљају суштинско и трајно прелажење границе и превазилажења (сопственог) ограничења. Уметност тако представља средство трансформације између ја пре и ја после, или ми пре и ми после. Исте прелазе могу проузрочити филозофија и физика, математика и музика...

ГРАНИЦЕ У ПОВЛАЧЕЊУ

Када се једном доживе, разумеју и прихвате ови прелазии, када постану део свакодневице и људске тежње онда је свеједно која их област уметности, културе, науке, филозофије... провоцира или инспирише. Увелико већ живимо у добу флуидних граница између науке и уметности, филозофије и уметности, културе и науке... Заправо, највећи узлети креативности се и дешавају у граничним подручјима. Отуда није изненађење што пројекат Границе у повлачењу реферира на велики број савремених феномена, тражећи одговоре у преплитањима и прелазима из једне креативне сфере у другу. Спој уметности и екологије, схваћене у најширем смислу, јесте спој који нас `приморава` да на другачији начин, изван устаљених модела, перцепирамо не само проблеме друштва, него и универзална људска и цивилизацијска питања: пролазност и трајност, живот и смрт и безброј „нијанси сиве“ између; личну и колективну одговорност и њено прихватање; страх од долазећег и безрезервно негирање прошлог; природу и артифицијелну

that ends at the moment of revelation hitherto unknown in our previous habitat. These two moments (the moment before and the moment after “revelation”) represent fundamental and permanent border crossing and overcoming (our own) constraints. Thus the art represents a means of transformation between *me before* and *me after*, or *us before* and *us after*. The same crossings can be caused by philosophy and physics, mathematics and music...

FRONTIERS IN RETREAT

Once these crossings are experienced, understood and accepted, when they become part of everyday life and human aspirations, then it does not matter which area of art, culture, science, philosophy ... provokes or inspires them. We already live in the age of fluid frontiers between science and art, philosophy and art, culture and science... In fact, the greatest creativity rises take place in the border areas. Therefore, it is not surprising that the project “Frontiers in Retreat” refers to a large number of contemporary phenomena, seeking answers in overlapping and crossings from one creative sphere to another. A combination of art and ecology, understood in their broadest sense, is an alliance that “forces” us in a different way, out of the established models, to perceive not only the problems of society, but also the universal human and civilisation issues: transience and permanence, life and death and countless “shades of gray” in between; personal and collective responsibility and its acceptance; fear of the upcoming and unreservedly

креацију и артифицијелну природу; право на слободу и уживање слободе... Спајајући разнолике уметничке изразе, технологије, дате природне околности, постојеће социолошке и антрополошке кодове, уметници и учесници пројекта изнедрили су кроз боравке и инкубаторе (идеја, мисли и хтења) у Србији (и другим деловима Европе) видљиве и опипљиве резултате и сасвим нове визуре посматрања света око нас.

МЕСТА СУСРЕТА – ГРАНИЦЕ И ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ БАШТИНЕ

Коначно, поставља се и питање Музеја на отвореном „Старо село“ у Сирогојну, односно разлога његовог партнерства са КЦ Градом и пројектом Границе у повлачењу, те самим тим и осталим партнерима у пројекту. Одговори би могли бити крајње једноставни: најпре, зато што „Старо село“ (не као музеј већ као простор) јесте један од најрепрезентативнијих примера очувања и сталног преиспитивања идентитета; друго, једноставно зато што то добро функционише у организационом смислу. Међутим, одговор на ово питање може продрети и далеко дубље у суштину ствари. Када су Такаши Мураками (Takashi Murakami) или Џеф Кунс (Jeff Koons) изложили своје скулптуре-инсталације у Версају, што су свакако биле контроверзне одлуке менаџмента, поставило се питање идентитета Версаја и као знаменитог места и као баштинске организације. Али, оба су пројекта адресирала и једно значајније питање: актуализацију доживљаја прошлости Версаја

denial of the past; the nature and the artificial creation, as well as the artificial nature; the right to freedom and enjoying liberty... Bringing together diverse artistic expressions, technologies, given natural circumstances, existing sociological and anthropological codes, artists and project participants fostered through the incubators (of ideas, thoughts and desires) visible and tangible results in Serbia (and other parts of Europe)and a whole new perspective of perceiving the world around us.

THE MEETING PLACES – FRONTIERS AND HERITAGE INTERPRETATIONS

Finally, there is the question of the Open Air Museum “Old Village” in Sirogojno, i.e. the reasons for its partnership with the KC Grad and the project “Frontiers in Retreat”, and therefore the other partners in the project. The answers could be quite simple: firstly, because the “Old Village” (as a space rather than the museum) is one of the most representative examples of preservation and ongoing review of identity; secondly, simply because it works well in organizational terms. However, the answer to this question can penetrate far deeper into the essence of things. When Takashi Murakami or Jeff Koons exhibited their sculpture-installations at the Versailles, which definitely were controversial management decisions, the identity of Versailles as a famous place and a heritage organization was questioned. But both projects set a major issue, as well: actualization of the experience of the Versailles past as a palace and a

као палате и историјског места, начина на које се та прошлости може оживети у савременом тренутку буђењем истих или сличних емоција кроз савремене уметничке интерпретације. Преместимо ли се на поље музеологије постаје јасно да је пренос информација и историјских чињеница о палати изведен на савршено креативан и релевантан начин: оба светски позната уметника постала су уједно и кустоси, односно тумачи прошлости захваљујући употреби савременог, личног а препознатљивог, језика. Тиме је заправо једна велика продукција добила обресе личне баштине, индивидулног виђења ствари, релативизовала колективне истине и ставове и успоставила нову диоптрију кроз коју посматрамо себе у различитим хронолошким перпсективама.

Шта је бенефит дијалога оствареног током боравка четири уметника у Музеју на отвореном „Старо село“? Није први пут да је „Старо село“ домаћин уметничким/креативним радионицама, праксама и колонијама, индивидуалним или колективним резиденцијама. И специфичне врсте семинара, сличне овогодишњем инкубатору за пројекат Границе у повлачењу, имале своје место у простору музеја. Овогодишњи скуп савршено се слагао са установљеном развојном линијом Музеја „Старо село“ коју покушавамо да следимо што доследније: то је могућност да се чује што већи број гласова који кроз наше колекције и програме реферирају на савремени свет. Кроз пројекат Традиновација/Лица руралности у сарадњи са Архитектонским факултетом у Београду и организацијом ЕАТ покушали смо да одговоримо на питања дијалога између руралног

historic place, ways in which that past could be revived in the contemporary moment by awakening same or similar emotions through contemporary artistic interpretations. If we move to the field of museology, it becomes clear that the transfer of information and historical facts about the palace was performed in perfectly creative and relevant manner: both world-famous artists also became the curators, or interpreters of the past due to their use of modern, personal and recognizable language. This is actually how a big production received outlines of personal heritage, individualized perception of things, how it relativized collective truths and attitudes and established a new dioptre through which we look at ourselves in different chronological perspectives.

What is the benefit of a dialogue generated during the stay of four artists in the Open-air Museum “Old Village”? It is not the first time that the “Old Village” hosts artistic/creative workshops, practices and colonies, individual or collective residences. Also, some specific types of seminars, similar to this year’s incubator project “Frontiers in Retreat,” had their place in the Museum. This year’s gathering perfectly matched the established lines of development of the Museum “Old Village” which we try to follow as consistently as possible: that is the ability to hear as many voices referring to the modern world through our collections and programs. Through the project “Tradinnovation / Faces of Rurality”, realized in cooperation with the Faculty of Architecture and Organization EAT, we tried to address the issues of a dialogue between rural and urban, not only in the field of architecture and

и урбаног и то не само у домену архитектуре и градитељства¹. Ова артифицијелна подела, или артифицијелно наметнута граница (барем данас у глобалном свету), развијана је и кроз пројекат Границе у повлачењу применом реалтивно другачијег језика: визуелног уменичког израза. Четворо уметника из различитих географија бавило се питањима екологије, друштвене свести, природом, начином живота и животног стила... Сара Марија Кариранта (Saara Maria Kariranta) из Финске, Жоанес-Симон Пере (Joanes-Simon Peret) из Француске, Келик Берга Карерас (Quelic Berga Carreras) из Шпаније и Мирко Николић из Србије (живи и ради у Лондону) донели су на једно место различите атмосфере, различите визуре и сензибилитете, технике и технологије, језике и знаке, моделе комуникације и креирали током десетак дана заједнички и сопствени рад који су се слили у једну поруку. Црпећи инспирацију из свог боравка у Србији и у Сирогојну стварали су радове који опомињу и инспиришу, али и провоцирају како вредности друштва у којем живимо, тако и уобичајене погледе на стваралаштво. У том смислу, повратак природи и изразито критичко преиспитивање човековог односа према не-људском (или барем не-људском руком креираном) свету ишао је руку под руку са мисијом музеја „Старо село“.

Сара Марија Кариранта креирала је ефемерни свет „златних биљака“ у музејској башти, опомињући нас веома једноставним

construction¹. This artificial division, or artificially imposed limit (at least nowadays in a global world), has been developed through the project “Frontiers in Retreat” by using relatively different language: visual artistic expression. Four artists from different geographies dealt with issues of ecology, social awareness, nature, way of life and lifestyle ... Saara Maria Kariranta from Finland, Simon Joanes-Perret from France, Quelic Berga Carreras from Spain and Mirko Nikolić from Serbia (lives and works in London) brought different atmosphere, different views and sensibilities, techniques and technologies, languages and characters and modes of communication to one place and over ten days created mutual and individual work which merged into a single message. Drawing inspiration from their stay in Serbia and in Sirogojno, they created works that admonish and inspire, but also provoke the values of the society in which we live, as well as common views on creativity. In this sense, return to nature and extremely critical examination of man’s relationship to the non-human (or at least not man-created) world went hand in hand with the mission of the Museum “Old Village”.

Saara Maria Kariranta created an ephemeral world of “gold plants” in the Museum garden, admonishing us in a very simple language how relative any system of values can be. Lust and abundance make a vicious circle in which we gild our own lifestyles transforming ourselves into collective Phrygia Midas. Midas,

језиком колико ралативан може бити сваки вредносни систем. Пожуда и изобиље представљају зачарани круг у којем позлађујемо сопствене животне стилове претварајући се у колективне фридијске Миде. Мида се, познато нам је, некако спасао, али питање судбине човечанства се, у Сарином раду, свакако мора упоредити са „судбином“ позлаћеног „музејског“ грашка. Веома слична идеја стоји иза радова „пластична кеса која дише“ и „пластична кеса која крвари“. Кад смо већ код „судбина“, или прецизније егзистенција, на исте нас наводи Мирко Николић који кроз свој перформанс и видео рад Counting live stock(s) истражује идеју не-људског постојања и свести у односу на оно што бисмо прогласили људским или хуманим. Боравећи у аутентичном амбијенту, у златиборској природи, међу и са Златиборцима, створио је готово надреални свет у којем ишчитавамо многоструке слојеве његових порука. Причајући о надреалном, Келик Берга је свој професионални живот усмерио ка споју савремених технологија и феномена природе. Кроз игру коју провоцира, стварају се чудесни светови поремећних перцепција: органске и неорганске елементе, за које би нам иначе микроскопска перспектива била од користи, пројектује у пренаглашеним размерама на зидове или у овом случају објекте народног градитељства у „Старом селу“. Идеја је да видимо свет који нас окружује толико очигледно да га више ни не примећујемо. Жоанес-Симон Пере се бави светом и природом око нас ангажованије, директније и непосредније. Дозвољава природи (биљкама) да продире,

as we know, somehow saved himself, but the fate of humanity, in Sarah’s work, must certainly be compared to the “destiny” of the gilded “museum” peas. A very similar idea stands behind the works “a plastic bag that breathes” and “a plastic bag that bleeds.” Speaking of “destiny”, or more precisely the existence, we are led to the same by Mirko Nikolić through his performance and video work *Counting live stock(s)*, in which he explores the idea of non-human existence and consciousness in relation to what we proclaim to be human. Staying in an authentic setting, in Zlatibor nature and among Zlatibor people, he created almost surreal world in which we can read multiple layers of his messages. Talking about the surreal, Quelic Berga has directed his professional life towards junction of modern technology and natural phenomena. Throughout the game which he provokes, wondrous worlds of disordered perceptions are created: organic and inorganic elements, for which, otherwise, a microscopic perspective would be beneficial, projected in an exaggerated scale on the walls or, in this case, in the folk architecture objects in the “Old Village”. The idea is to see differently, potentially better, and to understand the world that surrounds us so obvious that we do not even notice it. Joanes Simon-Peret deals with nature and the world around us in a more engaged, more direct manner. He allows nature (plants) to penetrate, modify or destroy human creations in the same way that we generally do to the nature: systematically, thoroughly and mercilessly. The process of “plant” conquest or occupation of human creations is also the artistic process through which the artist expresses himself. This expres-

1 – Никола Крстовић, Ксенија Буњак, Младен Пешић, „Традиновација/Лица руралности: 7 кућа, 7 села, 7 прича“, Музеј на отвореном, „Старо село“ Сирогојно, Сирогојно, 2014.

1 – Nikola Krstović, Ksenija Bunjak, Mladen Pešić, “Tradinnovation/Faces of Rurality”: 7 houses, 7 villages, 7 stories”, Open Air Museum “Old Village” Sirogojno, Sirogojno , 2014

мења или уништава људске креације на онај начин на који ми то, углавном, чинимо природи: систематски, темељно и немилосрдно. Процес „биљног“ освајања или запоседања људских креација уједно је и уметнички процес кроз који се овај уметник изражава. Тај израз је и духовит, понекад захтева дуготрајнији ангажман и посматрање, али свакако опомињући.

СЛОБОДА ОГРАНИЧЕЊА

Кроз овај кратак преглед филозофија и креација уметника у боравку јасно се ишчитава амбивалентност појма и идеје „границе“. Преласком граница и мешањем сфера, географских и менталних, уметничких и научних, јасно се враћамо на она „реторичка“ питања са почетка: да ли неке границе постављамо како бисмо сачували вредности једног света? А да је изазов који је пред нама, заправо изазов непреласка! Кроз пројекат Границе у повлачењу језиком уметности се валоризује свет око нас, живот изван нас који и те како утиче на нашу сопствену егзистенцију. За стварање модела како да не пређемо ту границу уништења не постоје границе.

30

sion is witty, sometimes requiring longer-term commitment and observation, but certainly a cautionary one.

THE FREEDOM OF LIMITS

Through this brief overview of philosophies and creations of artists in residence, the ambivalence of the concept and the idea of “frontier”, emerge clearly. Crossing borders and mixing spheres, geographical and mental, artistic and scientific, we clearly come back to those “rhetorical” questions from the beginning: do we set some limits in order to preserve the values of one world? At the same time, the challenge in front of us is actually the challenge of not crossing! Through the project “Frontiers in Retreat”, in an art language, we valorise the world around us, life outside that greatly affects our own existence. There are no limits when creating a model of how to prevent ourselves from crossing that border of destruction.

31

Nikola Krstović, PhD
Senior curator at the Open-air museum
“Old Village“, Sirogojno

КАРТОГРАФИЈА СЕЛА

У Европи је путовање одувек представљало саставни део професије уметника. Натерани или својом вољом, уметници путују са циљем да зараде за живот, да уче, изразе зналости или да избегну политичку ситуацију. Али и да виде и доживе нешто ново, да приме или изврше утицај; да упознају нове географске пределе да их пренесу својим наративима, фотографијама, филмовима, сликама и цртежима. Инспирација, бољи услови, новац, иновације, уз дружење са другим уметницима јесу њихова мотивација да путују од места до места. Данас имамо колоније.

Тренутно постоји више од 1000 колонија у свету, на свим континентима. Пuteви уметника иду од Шпицбергера до Амазона, од кинеских села до Мурманска и Рованијема.

Савремене резиденције широм света јесу велика прилика за уметнике и културне раднике да путују и раде на најразличитијим местима. Модерне уметничке праксе, процес глобализације култура, раст уметничких тржишта - све то је утицало на развој резиденција за уметнике у последње време. Све теже је рећи шта су резиденције, или шта оне нису.

31

MAPPING THE RURAL

In Europe travelling has been always an integral part of artists’ profession. Either forced or voluntarily, artists have travelled for commissions to earn their living, to learn, out of curiosity or to escape political situation. And to see and experience something new, to be impacted and to impact; to see new geographical regions to interpret that in narratives, photographs, films, images, paintings and drawings. Inspiration, better working conditions, money, innovations, coming together with other artists have been an integral part of artists’ motivations in travelling from place to place. Today we have residencies.

Presently there are more than 1000 residencies in the world, in all continents. Artists’ routes go from the Spitsberger to Amazon, from countryside of China to Murmansk and Rovaniemi.

Contemporary Residencies form a worldwide platform for artists and cultural workers to travel and work in all kind of places. Contemporary art-practices, the globalization process of cultures, increasing growth of art-markets have all had an impact on the latest developments of artists’ residencies. It’s more and more difficult to say what residencies are or what they are not.

Др Никола Крстовић
Виши кустос Музеја на отвореном
Старо Село, Сирогојно

Међутим, постоје одређене карактеристике које важе за колоније, а које не можете срести у другим културним институцијама. Ове карактеристике су описане 1995. године у Водичу кроз резиденцијалне објекте у свету за кратки боравак уметника. Овај Водич види резиденције као места на којима се подстиче размена, сусрети и евентуални сукоби. Резиденције се дефинишу као места која “представљају арену у којој се неочекивано може материјализовати”. Студио «оличава уметност у транзицији, а не процес самог рада». Сусрет са уметницима свих националности био је и основни критеријум да би се резиденција нашла у Водичу. На крају, постмодерна резиденција новог миленијума јесте лабораторија, у сталној потрази за креативном продукцијом или критичком рефлексијом којом се утире пут за будуће пројекте.

Резиденције су увек на једном месту, без обзира да ли се налазе у граду или на селу. Резиденције уметника представљају физичку реалност – ту су куће и студији - али такође носе са собом и значења стваралачке праксе, времена и места; значења глобалне димензије и посебности локалитета, као и њихов однос према друштву које их окружује. Као концепт, резиденције представљају и гостопримство – оне позивају и привремено удомљавају људе.

Пројекат Границе у повлачењу представља платформу за учење и сагледавање специфичности резиденција у удаљеним сеоским срединама. Инкубатор Граница у Србији чији је домаћин Град - Европски центар

However, there are certain features that can be found in residencies that you cannot find in other cultural institutions. These features were described in 1995 in the Guide of Host Facilities for Artists on short-term stay in the World . In the Guide residencies were seen to foster exchanges, encounters, and eventual confrontation. Residencies were seen “to provide an arena in which the unexpected can materialize”. The studio “embodies art in transition, not the gestation of the work itself”. Access to artists of all nationalities was also a fundamental criterion to be included in the Guide. In conclusion the post-modern residency of the new millennium is a laboratory, constantly concerned to creative production or critical reflection paving the way for future projects.

Residencies are always in a place, whether located in cities or in rural areas. Artists’ residencies are a physical reality - houses and studios - but they also carry with them meanings of creative practice, time and place; meanings of the global dimension and the particularity of localities and their relation to surrounding society. As a concept Residencies are also about inviting and hosting people - about hospitality.

The Frontiers in Retreat provides a platform to study and to look at the particularities of residencies in remote rural areas. The Frontiers Incubator in Serbia hosted by GRAD – European Centre for Culture and Debate presented an important add on the narratives of European artists’ gatherings. Serbian art colonies had their hay-days in the 1970s but still they give a lot to think about with their functional models and roles

за културу и дебату представио је важан додатак наративу окупљања европских уметника. Српске ликовне колоније су доживеле врхунац седамдесетих година прошлог века, али и даље полажу доста на размишљање о својим функционалним моделима и улози коју имају у друштвеном и културном развоју - у свом односу према селима, локалним микро економијама, запошљавању и својој повезаности чак и са индустријом.

Сеоске средине су данас спорне области економије, политичког и културног живота. Могу ли сеоске уметничке резиденције утицати на услове живота у руралним областима?

Које уметничке праксе производе сеоске колоније? Каква искуства и значења природе и места оне нуде? На који начин уметност која је настала у забити утиче на поглед и умове гледалаца? Ово су нека од питања о којима ме инкубатор у Србији подстакао да размишљам.

in social and cultural development they have had - in their relation to rural villages, to local micro-economies and to employment and in their connections even to industries.

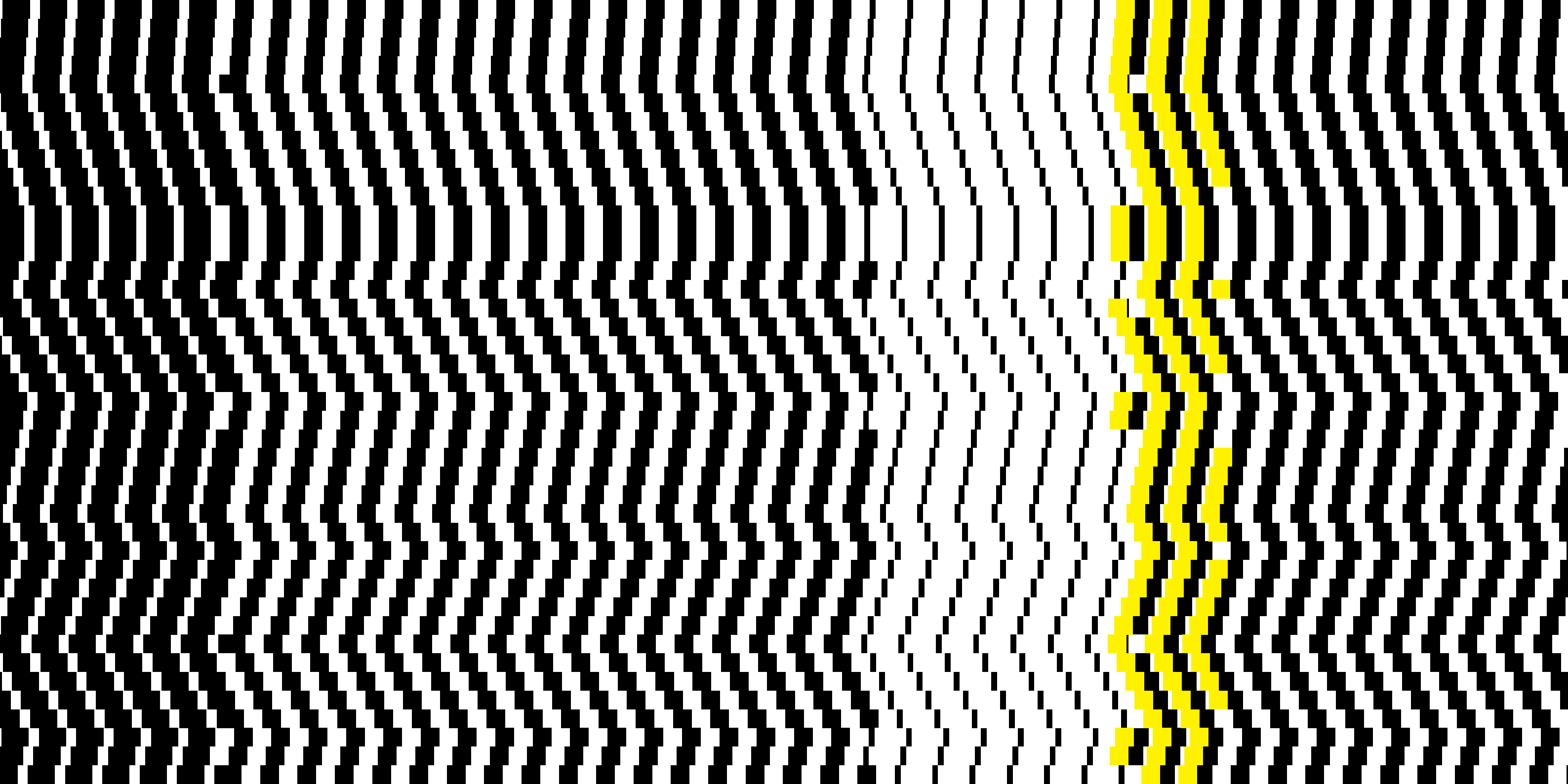
Rural regions and sites are today contested fields of economy, politics of life and culture.

Can rural artist residencies have an impact on the life conditions of rural regions?

What kind of artistic practices rural residencies produce? What kind of experiences and meanings of nature and place they produce? How art created in remoteness leads the gaze and the minds of viewers? These were some the questions the incubator in Serbia made me think about.

Ирмели Коко
Предавач на Академији лепих уметности
Универзитет уметности, Хелсинки

Irmeli Kokko
lecturer at the Academy of Fine Art in
University of Arts Helsinki.

SARA MARIA KARIRANTA

Сара Мариа Кариранта је вајарка која живи и ради у Хелсинкију. У свом раду комбинује традиционалне вајарске технике са савременим технологијама, а често користи и предмете које налази у окружењу. Излагала је на многим групним изложбама, а 2008. године је имала прву самосталну изложбу у галерији „Хуолтамо“. Сара Мариа је завршила специјалистичке мултидисциплинарне студије као и мастер студије ликовних уметности у Финској. Добитница је стипендија Универзитета примењених наука „Сатакунта“, регионалног фонда „Сатакунта“, Финске Академије ликовних уметности, фондације „Паулон“ и других. Боравак у Србији у оквиру пројекта *Frontiers in Retreat* за Сару Марију је био врло плодносан. Разговори, размена емоција и идеја са осталим уметницима су јој врло битни. Она је недавно почела да се бави темама као што су економија и екологија. Учешће у овом програму и боравак у различитим колонијама пружио јој је могућност

36

да се овом проблематиком позабави озбиљније. Током боравака интензивно је размишљала о развијању идеје *site-specific* пројекта посматрајући бомбардоване зграде у самом центру Београда. Фасцинирају је и пластови сена на путу кроз Србију. Велики утисак на њу оставља и количина пластичних кеса које се добијају свакодневно у продавницама. По њој, природно окружење је оптерећено количином пластике: океани акумулирају и формирају пластична острва, а у Африци је земљиште толико загађено да угрожава усеве. Кроз ланац исхране пластика тако долази до нас и наших организама. У свом уметничком раду Сара Мариа покушава да те чињенице преокрене на изванредан начин. У оквиру пројекта реализовала је инсталацију која укључује пластичне кесе. Покушала је да им да неке људске карактеристике, знаке живота: тако кеса која се гуши почиње да дише, неживи материјал оживљава и добија људске одлике...

SAARA MARIA KARIRANTA

Saara Maria Kariranta is a Finnish sculptor who lives and works in Helsinki. In her work, she combines traditional sculpting techniques with modern technology, often using items that can be found in the surroundings. She has exhibited in many group exhibitions, and in 2008 she had her first solo exhibition at the gallery of Huolto. Saara Maria completed specialist multidisciplinary studies as well as master studies of fine arts in Finland. She has received scholarships of Satakunta University of Applied Sciences, Satakunta Regional Fund, Finland Academy of Fine Arts, Paulon Foundation and others. Staying in Serbia within the project *Frontiers in Retreat* was very fruitful for Saarah Maria. The discussions, exchange of emotions and ideas with other artists were very important to her. She has recently started to address topics of economics and ecology. Participation in this program and staying in different colonies gave her the opportunity to

37

address this issue seriously. During her stay here, she thought quite a lot about the idea of developing *site-specific* project inspired by the bombed buildings in Belgrade downtown. She was fascinated by haystacks she saw travelling through Serbia. She was greatly impressed by the amount of plastic bags that are given in stores every day. In her opinion, natural environment is burdened by the amounts of plastic. The oceans accumulate and form plastic islands, while land in Africa is so polluted that crops are endangered. Through the food chain, plastic easily comes up to us and our organisms. In her artistic work, Saara Maria tries to reverse these facts somehow. Within the project, she implemented an installation that includes plastic bags. She tried to give them some human characteristics, signs of life. Thus, a choking bag begins to breathe, non-organic material comes to life and gets human qualities...

ЖОАНЕС СИМОН-ПЕРЕ

ЧО

Жоанес Симон-Пере је млади француски интердисциплинарни уметник, дизајнер и баштован који се у свом раду изражава кроз инсталације, сликарство, мобилне објекте, *land art performance*. Главна карактеристика његовог рада јесте спајање ботанике и уметности. Жоанес у свом раду користи најразличитије предмете које налази у свом окружењу и на специфичан начин их рециклира садећи у њих биљке. Жоанес Симон-Пере је завршио основне студије модног дизајна и текстила у Лиону и већ током студија имао своје прве изложбе. Учествовао је у неколико резиденцијаних програма и излагао на многим међународним изложбама.

У оквиру пројекта *Frontiers in retreat* Жоанес је радио на неколико инсталација које је документовао у форми кратких филмова. Инсталације представљају градове направљене од воћа и поврћа чија се структура мења, пропада, разлаже се. Он тако град ставља

у позицију какву у реалности има заправо наше окружење. Оно постаје рањиво услед непромишљеног деловања нас самих. Током боравка у међународној колонији „Злакуса“, Жоанес је направио керамичке зграде у које је касније посадио биљке. Финални изглед ове инсталације нас такође тера на размишљање јер у овој визији биљке преузимају град, праве пукотине у зградама и разарају га. У Музеју на отвореном “Старо Село” у Сирогојну направио је дрвене телефонске говорнице где је комуникација додуше скромна али могућа помоћу пластичних чаша повезаних најлонском струном. Са осталим уметницима укљученим у пројекат радио је на заједничкој инсталацији и филму на тему глобалног загревања.

Жоанес жели да његов уметнички израз буде што једноставнији, визуелно леп и разумљив свакоме. Његова интересовања су везана за релацију човека и природе. Воли када се публика осмехује док гледа радове. Игра се са пропорцијама и временом.

JOANES SIMON-PERRET

Ч1

Joanes Simon-Perret is a young French interdisciplinary artist, designer and a gardener who expresses himself through installations, painting, mobile facilities, *land art performance*. The main characteristic of his work is connection of botany and art. In his work, Joanes uses various items that he finds in his surroundings and recycles them in a specific way - by seeding plants in them. Joanes Simon-Perret completed undergraduate studies in Fashion Design and Textiles in Lyon and already had his first exhibitions during the studies. He participated in several resident programs and exhibited at many international exhibitions.

Within the project *Frontiers in Retreat*, Joanes worked on several installations which he documented in the form of short films. Installations represent cities made of fruits and vegetables whose structure changes, decays, decomposes. In that way, he puts “city” in the position that actual-

ly our environment has in reality. It becomes vulnerable due to our reckless behaviour. During his stay in the international colony in Zlakusa, Joanes made ceramic buildings in which he later planted plants. The final appearance of this installation also makes us think because in this vision plants take over the city, make cracks in buildings and destroy them. In the Open-air museum “Old Village” in Sirogojno, he made wooden phone boxes where communication is admittedly modest but possible using plastic cups connected with nylon strings. Together with the other artists in the project, he was involved in working on a mutual installation and a film on global warming.

Joanes wants his artistic expression as simple as possible, visually beautiful and understandable to everyone. His interests are related to the relationship between a man and nature. He loves the audience smiling while looking at his works. He plays with proportions and time.

Келик Берга Карерас је мултиме-дијални уметник из Шпаније. Његово поље интересовања се тиче истраживања социјалних интеракција, уметности и медија. Предавања о односу уметности и технологије држао је на неколико националних и интернационалних радионица. Добитник је награда за дигиталне уметности, а неки његови радови су приказавани у уметничким центрима и фестивалима у Шпанији, Француској и Сингапуру (*Arts Santa Monica, Barselona; Sala de Arte Joven, Madrid; VAD festival, Dirona; Ingravid, Figeras*). Учествовао је у многим групним изложбама. Келик ради као асистент професора на Универзитету „Оберта“ у Каталонији. Такође предаје и подстиче креативне процесе са новим медијима на Универзитету у Бирони.

Келик испитује модалитетиме и могућности представљања временског тока. Интересује га утицај метафоре када се суочавамо са проблемом. По њему наш начин сагледавања

протока времена је врло линеаран и док причамо о еволуцији, прогресу, инсистирамо на представљању будућности као нечега што је напред и прошлости као нечега што је назад на тој линеарној временској путањи. Друге културе имају другачији однос према времену и његовој визуелној представи. Зато Келик жели да направи дигитални приказ који би проток времена представио на поетичан или естетски начин са могућношћу вузуелизације унесених података.

У оквиру пројекта *Frontiers in retreat* радио је на идеји аналогног увећања природе користећи *second hand* сочива и лед осветљење. Инспирација за овај рад су му биле пчеле и документарни филм *Colony Collapse Disorder of the Bees in the world*, као и сазнање о одумирању заједница пчела Борске области која се сматра за једну од најзагађенијих у Србији. Заједнички пројекат на којем је током боравка у Србији радио са Саром и Жоанесом бави се темом глобалног отопљавања.

Quelic Berga Carreras is a multime-dia artist from Spain. His field of interest concerns research of social interactions, art and media. He gave lectures on the relationship between art and technology in several national and internation-al workshops. He received awards for digital art, and some of his works were presented in art cen-ters and festivals in Spain, France and Singapore (*Arts Santa Monica, Barcelona, Sala de Arte Joven, Madrid; VAD Festival, Girona; Ingravid, Figueres*). He participated in many group exhibitions. Que-lic works as an assistant professor at the Oberta University in Catalonia. He also teaches and en-courages creative processes with new media at the University of Girona.

Quelic works on ways of presenting the flow of time. He is concerned with the impact of a metaphor when we are faced with a problem. According to him, our way of perceiving the pas-

sage of time is very linear, and while we are talking about evolution, progress, we insist on presenting the future as something that is forward and the past as something backward on that linear time trend. Other cultures have different attitudes to-ward time and its visual performance. So, Quelic wants to design a digital display that would pres-ent passage of time in a poetic or aesthetic way with the possibility of entered data visualisation.

Within the project *Frontiers in Re-treat*, he worked on the idea of magnification of nature in an analogous manner using second hand lenses and LED lighting. The inspiration for this work were bees and a documentary film *Colony Collapse Disorder of Bees in the world*, as well as knowledge of die-off of the bee communities in Bor area, which is considered to be one of the most polluted in Serbia. The mutual project on which he worked with Saara and Joanes during his stay in Serbia deals with the issue of global warming.

Мирко Николић је тренутно на студијама из уметности и медија на Универзитету „Вестминстер“ у Лондону са пројектом Равна екологија: еколошке перформативне праксе у ‘више-него-људском’. Његова пракса се заснива на комбинацији медија, у последње време, са акцентом на перформанс, јавни простор и интернет. Последња самостална изложба је „*All that is air melts into city*“ (*Arebyte gallery*, Лондон). У оквиру пројекта *Frontiers in retreat* урадио је рад *Counting live stocks*.

Када прича о свом раду Мирко истиче да се екологија може схватити као промишљање граница између човека и осталих створења, односно дефинисање шта је ‘природа’, или, другим речима, онога што лежи изван ‘друштва’. Идеја о два света је сваки даном све мање одржива зато што је људско деловање присутно у готово свему што се назива ‘природом’, док оно што се сматра ‘не-људским’ циркулише кроз све поре друштва и тела. Његови скорији пројекти се баве проблемом економије која у многим случајевима прави јасан рез између ‘друштвених’ и ‘природних’ процеса и кроз њих маргинализује и подређује ове друге. Ако људски и нељудски фактори не делују независно

48

једни од других, можда постоје неки други облици ‘сарадње’ међу њима? *Frontiers in retreat* представља фасцинантан облик истраживања места која се сматрају удаљеним, руралним или природним. У доба планетарне економије ова гранична места су заправо простори на којима се људска активност најуже преплиће са нељудским чиниоцима. При томе Мирко не мисли да су то неопходно места “идиличне” коегзистенције људи и ‘не-људи’, напротив она могу бити поља доминације и експлоатације човека над другима. Са друге стране, због интензитета блискости и сусрета са другима, на маргинама се данас одигравају централна питања данашњих ‘друштва’, на њима се праве нови облици заједничког живота. У том смислу ова ‘удаљена’ места говоре о нашим најближим проблемима.

У Мирковом видео раду *Counting live stocks* бројеви су схваћени као инструмент којим се људи опходе према околини. Језик бројева околину претвара у количине и припрема је за моделирање и трансформацију по нашим мерама. Интерес овог рада је да преиспита да ли је могуће користити бројеве на “еколошки” начин, зарад креирања друштвено-економских процеса другачијих брзина и близина.

Mirko Nikolić is currently studying Arts and Media at the University of Westminster in London with the project “Flat ecology: ecological performative practices in ‘more-than-human’.” His practice is based on a combination of media, lately with an emphasis on performance, public space and the internet. Last solo exhibition was “*All that is melts into air city*” (*Arebyte Gallery*, London). Within the project *Frontiers in Retreat* he developed the work *Counting live stocks*.

Talking about his work, Mirko points out that ecology can be understood as a reflection of where the boundaries between humans and other creatures lie, that is how to define what “nature” is, or, in other words, what lies beyond the “society”. The idea of two worlds is less viable every day because human action is present in almost every part of what is called “nature”, while things considered “non-human” circulate through all pores of society and the body. His recent projects deal with the problem of economy, which in many cases makes a clear cut between “social” and “natural” processes, and thus marginalizes and subordinates the latter. Assuming that the human and non-human factors do not act independently

49

of each other, there may be some other forms of “cooperation” between them. *Frontiers in Retreat* is a fascinating form of researching the places that are considered “remote”, “rural” or “natural”. In the era of planetary spacious economy, these borders are actually areas where human activity is closely intertwined with the non-human factors. In addition, as the artist goes on to explain, he does not think these are necessary places of “idyllic” coexistence of humans and non-humans, on the contrary they can be fields of domination and exploitation of man over others. On the other hand, because of the intensity of intimacy and encounters with others, central questions of today’s “society” are on the sidelines making new forms of common life. In this sense, these “remote” sites actually talk about our closest problems.

In Mirko’s video work *Counting live stocks*, numbers are conceived as an instrument through which people treat the environment. Language of numbers converts surroundings into quantities and prepares it for modeling and transformation according to our needs. The interest of this work is whether it is possible to use numbers on the “eco” mode for the sake of creating socio-economic processes of different speed and proximity.

КУЛТУРНИ ФРОНТ

„Културни Фронт“ је независна институција настала 2000. године у Београду. Програми КФ-а се базирају на ангажману и промоцији домаћих уметника, међународној размени програма, копродукцији на европском нивоу, третирању медија као слободог поља изражавања, залагању на правима социјално маргинализованих појединаца и група, конструктивној сарадњи и дебати између цивилног друштва и структура власти, и уопште ангажовању културе као саставног дела ширег друштеног и економског развоја на националном и регионалном нивоу. „Културни Фронт“ је у периоду од 2000 – 2009. године организовао велики број програма међу којима су Крос радио мрежа, Рефракт фестивал, изложба *Scandinavian design beyond the myth*, Нордијски дани, као и многе друге пројекте из области визуелне уметности, дизајна, музике и позоришта. Програми су се реализовали у сарадњи са музејима, културним центрима или у алтернативним просторима у Београду и широм Србије. Од 2009. године „Културни Фронт“ улази у нову фазу свог деловања отварањем ГРАДа, првог независног културног центра у Србији. Од тог тренутка већина програма се реализује у простору ГРАД европског центра за културу и дебате.

52

КЦ ГРАД

ГРАД, Европски центар за културу и дебату (Кц Град) отворен је 16. Априла 2009. године на иницијативу Културног Фронта Београди *Felix Meritis* фондације из Амстердама. Стари магацин у Улици Браће Крсмановић, број 4, у Београду, саграђен је далеке 1884. године. Преуређен је у мултифункционални простор са могућношћу организовања програма као што су изложбе, концерти, дебате, представе, конференције и радионице. Идеја је била да се што је могуће више сачува атмосфера старог складишта на обали реке Саве увођењем само оних најнеопходнијих новина које су потребне за функционисање једног културног центра.

Кц Град је 2011. године покренуо *artist in residence* програм под називом Инспирација Београд. Покретању програма предходила је конференција Аир Србија која је окупила представнике реномираних европских институција и организација које се баве уметничким резиденцијама. Исте године „Кц Град“ је постао члан *Resartist* светске мреже резиденционалних програма.

www.gradbeograd.eu

CULTURAL FRONT

Cultural Front is an independent institution established in 2000 in Belgrade. Programs of the CF are based on engagement and promotion of local artists, international program exchange, co-production on the European level, treating the media as free field of expression, advocating the rights of socially marginalized individuals and groups, constructive collaboration and debate between civil society and governmental structures and generally promoting culture as an integral part of wider social and economic development at national and regional levels. In the period from 2000 to 2009, Cultural Front organized a number of programs including the Cross radio network, Refrakt festival, an exhibition *Scandinavian design beyond the myth*, Nordic Days and many other projects in the field of visual arts, design, music and theatre. The programs were implemented in cooperation with museums, cultural centers, or in the alternative venues in Belgrade and throughout Serbia. Since 2009, Cultural Front has entered a new phase of its operation when it opened GRAD, the first independent cultural centre in Serbia. From that moment on, most of the programs are implemented in the space of the GRAD, European centre for culture and debate.

53

KC GRAD

GRAD, the European Centre for Culture and Debate (KC Grad) was opened on April 16, 2009 upon the initiative of the Cultural Front Belgrade and *Felix Meritis Foundation* from Amsterdam. The old warehouse in Braće Krsmanović Street, No. 4 in Belgrade was built back in 1884. It was redecorated in a multifunctional space with the possibility for organizing programs such as exhibitions, concerts, debates, performances, conferences and workshops. The idea was to preserve the atmosphere of an old warehouse on the River Sava bank as much as possible by introducing only the most necessary novelties a cultural centre needed for functioning.

In 2011, KC Grad launched *artist in residence* program entitled “Inspiration Belgrade”. The conference “Air Serbia”, which brought together representatives of renowned European institutions and organizations engaged in artistic residencies, preceded launching the program. That same year, KC Grad became a member of the *Resartist*, a global network of residence programs.

www.gradbeograd.eu

cip isbn

